

DODÁVKY

Po revoluci se nová vláda žádnými prohlídkami a hledáním zásob nezatežovala. Kolektivizátoři na to šli jinak než Němci. Kdo odmítl vstoupit do jednotného zemědělského družstva, musel odevzdat státu takové dodávky, že mu z úrody nezbylo dost ani na to, aby nakrmil vlastní zvířata. A kdo se bouřil, šel na uran.

Děda betonové srdce s babičkou odolávali vstupu do zemědělského družstva tři roky. Dřeli s celou rodinou na polích a pak všechno odevzdali státu a ani se pořádně nenajedli. Dědova bratra vyhodili z banky a na nějaký čas se k nim na statek přistěhoval a otročil s nimi na polích. I ostatní členové rodiny přijížděli pomáhat. Úrody byly bohaté, ale nikdy se nesklidilo dost, aby po odvodech zbylo aspoň na základní živobytí, a tak nakonec děda lejistro podepsal jako všichni kolem něj.

Měl s babičkou v té době dost jiných starostí, protože pýcha rodiny, který hned po válce vstoupila do jezuitského semináře, byla po revoluci se všemi ostatními studenty i profesory zadržena a rodina dlouho nevěděla, co se s ní stalo. Celý seminář byl internován na odlehlem zámku na Moravě a půl roku trvalo, než pýše rodiny vůbec povolili napsat domů.

Děda se stal členem zemědělského družstva a život šel kupodivu dál. Musel sice poprvé v životě ráno hlásit, že přišel do práce, jenže potom, místo aby se dřel na svých polích, jen tak vysedával pár hodin ve vytopené kanceláři družstva, než někam šel a pár hodin něco dělal. Na oběd se stavil doma a ve čtyři hodiny končil. Jindy si v pracovní době zajel do města k doktorovi s pochroumaným kolenem a rozedmou, načež bral několik týdnů nemocenskou. Svého lehkého života si však nevážil a družstvem pohrdal, protože tak špatné hospodaření nikdy nezažil. Každý den po práci poslouchal Svobodnou Evropu a čekal, až vláda padne. Byl si jistý, že s lidmi jako Jozef u moci nemohla žádná vláda vydržet, i když si ti lidé tiskli peníze, až se z listů v tiskárně kouřilo.

Revoluční vláda však těmi čerstvě tištěnými penězi nějak držela ekonomiku nad vodou. Skončila jedna dvouletka, pak druhá, některé plány se plnily na sto procent, jiné na sto pět, ale to se blbě počítalo, takže už bylo rovnou lepší ta hausnumera přepsat a splnit plán na sto deset procent. Brigádníci chodili na brigády, plánovači plánovali a pracující pracovali. Ve městě M. přestavěli hlavní most, otevřeli regionální divadlo a vybudovali nový lední stadion.

(Novák, J.: *Děda*. Bookman, Praha 2007, s. 72–73.)

MOŽNÉ OTÁZKY:

Jaké okolnosti dovedly „Dědu“ ke vstupu do jednotného zemědělského družstva?

Jak se změnila pozice „Dědy“ poté, co se stal členem jednotného zemědělského družstva?

Jakým „pokušením“ čelili soukromí hospodáři v rámci socialistického modelu zemědělství?
Mohlo se jim na JZD něco líbit?

Vyplývá z ukázky, že kolektivizace přinesla společnosti i něco prospěšného?

Zasad'te pojmy dvouletka a pětiletka do historického kontextu.

POVINNÉ DODÁVKY ANEB HLAVNÍ NÁSTROJ PERZEKUCE ROLNÍKŮ

Charakteristickým rysem poválečné ekonomiky se stal systém povinných dodávek zemědělských výrobků a jejich výkup. Tento systém byl po roce 1948 využit jako nástroj perzekuce selského stavu. Především pro sedláky byly nastaveny často neúměrně vysoké kvóty pro odvod zemědělských komodit. Obecně každý rolník či zemědělský podnik měl za úkol odvádět státu určitou část své roční produkce. Způsoby dodávek, osoby zodpovědné za výkup apod. byly určeny zákonem. Každé zemědělské hospodářství muselo podle vládního nařízení z roku 1949 uzavřít smlouvu o dodávce. Ta byla závazná a její výši určoval místní národní výbor (MNV) podle směrnic ministerstva výživy a ministerstva výkupu. Toto nařízení bylo ale již krátce po vyhlášení prohlášeno za nedostatečné, neboť přesně nestanovovalo trestní ustanovení za neplnění dodávek. O tři roky později je proto nahradil nepoměrně přísnější zákon č. 56/1952 Sb., o dodávkových povinnostech a výkupu zemědělských výrobků. Dodávkové normy opět určovala vláda, realizací výkupu se zabývalo samostatné ministerstvo výkupu. Zákon přesně stanovoval kontingenty pro jednotlivé kategorie zemědělských hospodářství, přičemž silně znevýhodňoval „vesnické boháče“ na úkor jednotných zemědělských družstev, protože bral v úvahu pouze výměr půdy, ale vůbec nezohledňoval rozdílné podmínky JZD a sedláků. Předepsané dodávky se každým rokem neúměrně zvyšovaly a čím dál více přesahovaly možnosti většiny rolníků, kteří je tak mohli splnit jen na úkor vlastní spotřeby nebo výkrmu hospodářského zvířectva. Následkem toho dramaticky rostl počet rolníků, kteří odmítali rozpisy dodávek podepsat. S tím ovšem narůstal i počet prohlídek stavení, při nichž se leckdy zabavovalo i obilí určené k setí či dokonce samozásobitelské dávky.

(Zdroj: ROKOSOVÁ, Š.: Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem. In: *Securitas Imperii 10*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2001.)

NOVÁK, J.: *Děda*. Bookman, Praha 2007.

JAN NOVÁK (1953)

V šestnácti letech emigroval s rodiči a sourozenci přes Rakousko do Spojených států amerických, kde vystudoval na Univerzitě v Chicagu humanitní vědy. Jan Novák se ve své tvorbě věnoval především traumatům národního osudu a české národní existence. Všechna svá dramata a prózy píše v angličtině, většina z nich byla přeložena do češtiny. Známé jsou jeho romány s autobiografickými prvky *Miliónový džíp*, *The Grand Life* a *Děda*. Za beletristické zpracování příběhu bratří Mašíků pod názvem *Zatím dobrý* obdržel cenu Magnesia Litera. Dává o sobě vědět i ve světě filmu. Podílel se na zpracování řady filmových scénářů (*Valmont*, *Báječná léta pod psa*, *Šeptej*) a je autorem několika filmových dokumentů (*Občan Václav Havel jede na dovolenou*, *Občan Havel přikuluje*).

DĚDA

Čechoameričan Jan Novák obrací čtenářovu pozornost na svůj vztah s dědou, který pro něj neměl v dětství vlídného slova, víc porozumění a lásky. „Obyčejný člověk“ s hrdostí sedláka v roli „Dědy“ se za žádnou cenu nedokáže vyrovnat s představou, že čas již neběží ve starých, vyšlapaných kolejkách. Děda „betonové srdce“ je nucen snášet na svém hospodářství pohrdání a urážky od osob, které u něj donedávna pracovaly jako čeledíni. Po únorovém převratu provádějí kolektivizaci a vedou nově založené JZD zvolna do záhuby. Spojující dějovou linkou je příběh vnukovy pomsty. Proveďe ji Jozefovi, bývalému čeledínovi z dědova statku. Autobiografická postava malého kluka si ještě plně neuvědomuje situaci, v níž se děda v rámci kolektivizace vesnice ocitl. Celý děj ještě více dokresluje osudy vybraných členů širší rodiny.

SLOVNÍČEK

Internace – označuje nucený pobyt, nedobrovolnou přítomnost jedné či více osob na určitém místě nebo na nějakém omezeném prostoru zpravidla z nějakých politických, náboženských, etnických či jiných společenských příčin.

Rádio Svobodná Evropa (RSE) – rozhlasová stanice vysílající od počátku padesátých let 20. století, která v ideologicky rozděleném světě přinášela obyvatelům totalitních režimů nezkrácené informace o poměrech v jejich zemích a o dění v cizině. Nahrazovala oficiální rozhlas v dané zemi. Československá redakce RSE, která jako první z národních redakcí zahájila vysílání, působila proti komunistické cenzuře a propagandě bez přestávek až do roku 1989. Hned od začátku bylo vysílání RSE v češtině a slovenštině označeno představiteli komunistické strany za nepřátelské a nebezpečné, které je potřeba v budoucnu postupně eliminovat. Posluchači RSE se 50. letech vystavovali riziku, že kvůli poslechu „štvavých rozhlasových stanic“ budou stíháni a souzeni za „podvracení republiky“ či za „nepřátelství k našemu socialistickému a státnímu zřízení“.